

6

skarpe

***om
bæredygtig
omstilling
og vækst***

NOAH's Forlag, 2011

Kolofon

---

6 skarpe om bæredygtig omstilling og vækst

Denne publikation er udarbejdet af NOAH Modvækst
ISBN: 978-87-91237-48-5

Udgivet af NOAH's Forlag, november 2011

Miljøbevægelsen NOAH,
Friends of the Earth Denmark,
Nørrebrogade 39, 2200 København N
Tlf.: 35 36 12 12, Fax: 35 36 12 17
Giro: 5 5600 39
E-mail: noah@noah.dk
Hjemmeside: www.noah.dk

NOAH Modvækst arbejder ud fra det perspektiv, at det ikke er muligt at løse det moderne samfunds ressource- og miljøproblemer uden samtidig at gøre op med det vækstparadigme, som ligger til grund for økonomi, forbrug og samfundsplanlægning. Dertil kommer, at vækst-dogmet også har negative konsekvenser for det sociale liv.

Indledning

Vækst for enhver pris..

Hele tiden får vi tudet ørerne fulde af budskabet om vækst. Vi skal holde hjulene i gang, for uden vækst bliver der krise. Vi er blevet som musen i løbehjulet. Vi løber hurtigere og hurtigere. Bliver mere og mere stressede, men kommer ingen vegne. Vi har gjort den økonomiske trædemølle til selve livets indhold.

Til trods for at vores velstand stiger og stiger, bliver vi mere og mere usikre på fremtiden og bange for kriser og arbejdsløshed. Aldrig før har vi i den rige del af verden haft en så høj materiel levestandard som nu. Alligevel oplever flere og flere hverdagen som presset, og renter og afdrag på gæld æder en stadigt større del af vores indkomst.

Samtidig stiger vores gæld til naturen og miljøet eksplosivt. Vi er godt i gang med at undergrave vores fremtidige overlevelsesmuligheder på jorden. Det stigende befolkningstal gør det allerede nu umuligt for alle på jorden at få adgang til deres andel af naturens ressourcer. I hvert fald hvis målet er at alle på kloden skal kunne opnå samme forbrug som os. Og intet teknologisk fix kan genoprette ødelagte økosystemer og et klima, som vi er ved at skubbe ud af balance.

Det er på høje tid, at vi erkender, at fortsat økonomisk vækst og stigende materiel velstand ikke indeholder svaret på de udfordringer, som vi står overfor. Tværtimod bringer den ensidige fokusering på vækst os bare længere væk fra de løsninger, som kunne bringe os på ret kurs.

Spørgsmål

Hvad betyder bæredygtig omstilling?

Svar

Bæredygtig omstilling betyder kort at omstille samfundet fra en ikke-bæredygtig tilstand til en bæredygtig tilstand. Bæredygtig omstilling er det modsatte af fortsat, blind forbrugsvækst.

Vores samfund befinder sig i dag i en ikke-bæredygtig tilstand kendetegnet ved vedvarende vækst i det materielle forbrug. Konsekvenserne af dette bliver mere og mere tydelige:

- vi er ved at ødelægge de naturlige økosystemer,
- vi er ved at bringe Jordens klima ud af balance,
- vi er på vej til at udtømme de tilgængelige råstofressourcer,
- den nuværende vækst i økonomi og forbrug i den rige del af verden bygger på en global ulighed mellem klodens fattige og rige og er derved moralsk problematisk
- de historiske fremskridt, der er sket i generel sundhed og sygdomsbekæmpelse, bliver undergravet af et uhæmmet forbrugs- og effektivitetsræs og miljøfremmede stoffer i både vores miljø og vores fødevarer.

Resultatet er, at vi er godt på vej mod et sammenbrud, som kan komme til at omfatte hele det globale økosystem og alle Jordens samfund.

En bæredygtig omstilling er vejen væk fra katastrofekursen. En bæredygtig omstilling betyder:

- at vi bringer vores samfund i balance med de naturlige økosystemer
- at vi standser udledninger af stoffer, som påvirker Jordens klimabalancen – de såkaldte drivhusgasser
- at vi bringer vores forbrug af råstoffer ned til et niveau, hvor der er nok til hele Jordens befolkning i mange generationer fremover.
- at vi prioriterer velfærd, det vil sige fysisk og mental sundhed og velvære, frem for materiel velstand.

En bæredygtig omstilling er vores eneste mulighed for at vende den nuværende katastrofekurs. Vi må derfor indrette økonomien på en måde, som sikrer, at disse principper overholdes. Dette indebærer blandt andet et farvel til vækstøkonomien.

Spørgsmål

Vil en bæredygtig omstilling gå ud over vores velstand?

Svar

Hvis der med velstand menes vores stadig stigende materielle forbrug, det vil sige forbrug af fødevarer, rejser, elektronisk udstyr, tøj og boligareal, så er svaret JA! Vores nuværende forbrugsniveau er ikke bæredygtigt. En bæredygtig omstilling vil indebære, at vi må nedsætte vores materielle forbrug, vores forbrug af udlandsrejser, kød og importerede fødevarer mv.

Betyder det så, at vi skal tilbage til jordhulerne, som nogle påstår?

Nej – meget langt fra. Vel og mærke, hvis vi frivilligt og kontrolleret nedsætter vores forbrug og indretter økonomien og samfundet på en fremtid uden billige ressourcer. Vi kan måske nok forlænge væksten i vores materielle forbrug et stykke tid endnu, men stigende priser på olie og råstofressourcer kombineret med klimaændringer og andre miljøproblemer vil før eller siden sætte en stopper for overforbruget. Og jo længere vi forsøger at fastholde forbrugsvæksten, desto mere sandsynligt bliver det, at vi kommer til at opleve et drastisk og ukontrolleret fald i vores levestandard, når priserne på fødevarer, energi og råstoffer går kraftigt i vejret. Tendensen er der allerede nu.

Vi behøver ikke give afkald på hverken computer, fladskærm eller mobiltelefon. Men vi er nødt til at skrue kraftigt ned for det tempo, vi forbruger, udskifter og smider væk i. Mange af de apparater, vi omgiver os med til daglig, og som vi skifter ud i et hurtigt tempo, koster dyrt i ressourcer og sjældne metaller. Det gælder for eksempel mobiltelefoner. Det er uholdbart. Vi er nødt til at få tingene til at holde længere, og samtidig skal de konstrueres, så de er lette at reparere og så alt kan genbruges.

Langt de fleste forbrugsgoder kan konstrueres til at holde meget længere end i dag, men indbygget forældelse er en del af mange producenters strategi for at holde forbruget oppe. Det samme gælder den stadige strøm af nye modeller, som kun er marginalt anderledes end de gamle. Vi køber i mange tilfælde nyt uden anden grund end for at være med på det nyeste eller få den nyeste "feature". Dette kan ikke fortsætte. Vi bliver nød til at nedsætte tempoet i forbruget.

Spørgsmål

Vil en bæredygtig omstilling gå ud over vores velfærd?

Svar

Nej – tværtimod vil vores velfærd med stor sandsynlighed stige, hvis vi standser det materielle forbrugsræs. Flere undersøgelser peger på, at den voksende velstand og det stigende materielle forbrug i den rige del af verden ikke har gjort os mere lykkelige og tilfredse. Tværtimod er der meget, der tyder på, at vi er blevet mere stressede og får flere depressioner. Kravet om vækst og effektivitet øger presset på det enkelte menneske lige fra børnehaven til pensionstidspunkt.

Faktisk er der meget, der peger i retning af, at vores velfærd vil stige gennem en bæredygtig omstilling af økonomi, forbrug og arbejde. Her er nogle af de faktorer, som kan føre til en større velfærd:

- en omstilling til økologisk landbrug og lokal fødevarereproduktion vil betyde renere fødevarer af en højere kvalitet,
- afviklingen af brugen af fossile brændsler vil mindske risikoen for fremtidige klimaændringer, og det vil betyde langt mindre luftforurening, specielt i byerne,
- mere kollektiv trafik og mindre individuel transport vil betyde færre trafikulykker og dermed også mindre velfærdstab,
- et mindre forbrugsfikseret samfund vil betyde mindre fokus på konkurrence og effektivitet. Det vil betyde mindre stress og færre mennesker, som ikke kan klare arbejdspresset,
- omstilling til produktion af bedre produkter af en højere kvalitet vil betyde mere meningsfyldt arbejde og større håndværksmæssige udfordringer i en række erhverv. Alt i alt vil flere opleve mere meningsfyldt arbejde baseret på kvalitet frem for kvantitet.

Samlet set vil vi få et kraftigt fald i antallet af både fysiske og psykiske lidelser i samfundet, og vi vil få mulighed for at skabe mere meningsfyldt arbejde.

Spørgsmål

Vil et mindre forbrug ikke betyde en voksende arbejdsløshed?

Svar

Jo – hvis vores forbrug går ned, fordi vi ikke i tide begynder at omstille samfundet, vil vi ende i en voldsom økonomisk krise, som helt sikkert vil føre til recession og arbejdsløshed. Vi er tæt på, og måske er det allerede ved at ske.

Men hvis vi målrettet begynder at nedsætte vores forbrug som en del af en større, bæredygtig omstilling, vil vi ikke nødvendigvis få større arbejdsløshed. Tværtimod vil de første årtier af omstillingsprocessen skabe et stort antal arbejdspladser. I mellemtiden vil vi have tid til at omstille vores økonomiske system til en tilstand med mindre forbrug, lokal produktion, højere varekvalitet, mere genanvendelse osv. Vi skal også frem til en mere hensigtsmæssig deling af arbejdet, så dem, der i dag har for meget at lave, kan lave mindre og dem, som ikke har arbejde, kan få noget at lave.

Nogle af de områder, hvor der skabes nye arbejdspladser ved en bæredygtig omstilling, er:

- klimarenovering/efterisolering af boliger, institutioner og virksomheder, ” omstilling af energiforsyningen til vedvarende energi,
- omstilling af det industrielle landbrug til en mere naturskånsom , økologisk landbrugsproduktion, hvor der er tættest mulig sammenhæng mellem lokal produktion, forarbejdning og afsætning,
- omstilling af transportsektoren til kollektiv transport,
- omstilling af transportsektoren fra fossile brændsler til el baseret på vedvarende energikilder,
- genoprettelse af fiskeriet i de indre danske farvande efterhånden som næringsstofbelastningen aftager i takt med omstillingen af de industrialiserede landbrug,
- skovrejsning og genetablering af natur- og vådområder.

Spørgsmål

Har vi råd til at gennemføre en bæredygtig omstilling?

Svar

Spørgsmålet er grundlæggende forkert. I stedet burde vi spørge: Har vi råd til at lade være med at gennemføre en bæredygtig omstilling?

Hertil er svaret klart NEJ! Uden en bæredygtig omstilling vil stigende råstofpriser, voksende miljøomkostninger og sundhedsmkostninger samt et stadig mere ekstremt klima føre os ud i en dyb økonomisk krise. Det vil ikke bare føre til en brat velstandsnedgang, men også betyde en voldsom udhuling af den velfærd, som vores samfund har opbygget.

Vores samfund foretager løbende meget store investeringer. Vi investerer milliarder af kroner i ting, som ikke fører os i retning af et mere bæredygtigt samfund, men tværtimod påfører samfundet og dermed skatteyderne stigende omkostninger. Eksempler er nye motorveje, store vejbroer, tunneller og kostbart krigsmateriel. Investeringer på flere hundrede milliarder kroner.

Samtidig støtter vi samfundssektorer, som er inde i en udvikling, der kun påfører samfundet stigende udgifter og problemer. Det industrialiserede landbrug er et af de klareste eksempler på det. Privatbilismen er et andet.

En bæredygtig omstilling vil flytte investeringer i kostbare og samfundsskadelige initiativer over i initiativer, som vil betyde færre miljøomkostninger, faldende sundhedsudgifter og flere arbejdspladser. Investeringer i energibesparelser og omstilling af vores energiforsyning til vedvarende energi er et klart eksempel på dette. Det samme er en omstilling af landbruget til et økologisk landbrug med mindre vægt på intensiv husdyrproduktion og en udbygning af den kollektive transport, så privatbilismen kan reduceres.

Vi har råd til en bæredygtig omstilling. Vi har til gengæld ikke råd til at fortsætte ad den nuværende vækstkurs.

Spørgsmål

Kan vores samfundsøkonomi håndtere et samfund uden forbrugsvækst?

Svar

Det nuværende økonomiske system er igennem de seneste 100 år i stigende grad blevet indrettet på drømmen om stadig vækst. Investorer, aktionærer og iværksættere vil se store og hurtige afkast af deres investeringer, som ikke er forenelige med det, en bæredygtig produktion kan give.

Vores økonomiske system er gearret til vækst og har meget svært ved at klare en situation, hvor væksten begynder at skranke. Men klodens begrænsede ressourcer vil før eller siden sætte en grænse for væksten. Derfor er vi under alle omstændigheder nødt til at begynde at gentænke vores økonomiske system.

Vi er for eksempel nødt til at indrette skattesystemet grundlæggende anderledes end i dag, hvor arbejdsindtjening beskattes hårdt, mens indtjening tilvejebragt gennem investeringer og finansspekulationer af forskellig art beskattes langt mindre hårdt.

Det samme gør miljøskadelige aktiviteter og udplyndring af det fælles resourcegrundlag, hvis det overhovedet beskattes. Det må der vendes om på, så skatten på arbejde nedsættes mens skatten på udnyttelse af naturlige ressourcer og miljøskadelige aktiviteter sættes kraftigt i vejret.

Desværre er endnu kun få økonomer og samfundsforskere begyndt på en tilbundsgående undersøgelse af, hvordan vores økonomiske system skal omstilles som led i en bæredygtig omstilling. Vi har malet os op i et hjørne ved at basere vores velfærdssystem på fortsat økonomisk vækst. Det hjørne skal vi ud af.

Det er udfordringen for de næste årtier. Vi har brug for et økonomisk system, som belønner ressourcebesparelser og straffer udpining af naturen. Et system, som kan føre os til et stabilt, menneskeværdigt og økologisk bæredygtigt samfund.